

γάλο μέρος, η λουθηρανική εξέγερση στόχευε στη χειραφέτηση ακριβώς των πιστών από τη βασανιστική και ματαιόπονη εμμονή της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας (εμμονή βασισμένη σε μια «πελαγιανική» αντίληψη συνέργειας Θεού - ανθρώπου) να αρθούν τα μέλη της, κατά προσέγγιση έστω, στη θεία αγιότητα έργω και όχι χάριτι. Το ανατρεπτικό χωρίο-κλειδί για τον Λούθηρο ήταν, εν προκειμένω, το 1:17 της *Προς Ρωμαίους Επιστολής* του Παύλου: «ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται», το νόημα του οποίου συνοψίζεται συνθηματικά στο *sola fide* και *sola gratia*, που μαζί με το *sola scriptura* συναπαρτίζουν το εμβληματικό τρίπτυχο του Προτεσταντισμού. Αντιπροτείνοντας έναν μετριοπαθή (αντί για έναν απόλυτο, όπως θα ετίθετο αργότερα από τον Καλβίνο) «θείο προορισμό», ο Λούθηρος απέδωσε όχι μόνο την πρωτοβουλία αλλά και την τελική επίτευξη της ανθρώπινης σωτηρίας κατ' αποκλειστικότητα στον Θεό, ο οποίος φέρεται από τους Μεταρρυθμιστές Προτεστάντες να δικαιώνει τον άνθρωπο ανεξαρτήτως αγαθοεργιών, με μοναδικό γνώμονα την ανεξιχνίαστη θεία βούληση και αγάπη. Καμία αξιομισθία δεν δικαιώνει τον άνθρωπο έναντι του Θεού, όπως και καμία οντολογική αναλογία δεν υφίσταται μεταξύ των δύο – πολύ χαρακτηριστικά, ο Μπαρτ είχε αποκηρύξει στην περίφημη *Εκκλησιαστική Δογματική* του την έννοια του *analogia entis* ως καρπό του Αντιχρίστου. Με τη σειρά της, βέβαια, η απολυτοποίηση του «θείου προορισμού» από τον Καλβίνο και η παγίωσή της στον προτεσταντικό κόσμο, οδήγησε σε νέα αδιέξοδα, όπως την ανελευθερία²⁰ και την εν γένει παθητικότητα στην οποία εγκλωβίζεται ο πιστός από τη μονοκρατορία της χάριτος. Εύλογα, λοιπόν, το δόγμα μιας αποκλειστικά και μόνο χάριτι σωτηρίας, που πιθανόν συνέβαλε, μέχρι τινός, στην παθητική αποδοχή της ναζιστικής θηριωδίας από πολλούς γερμανούς χριστιανούς, καταδικάστηκε οξύτερα από τον γερμανό νεο-μάρτυρα Ντίτριχ Μπονχέφερ (Dietrich Bonhoeffer) για τον ανέξοδο χαρακτήρα του, ως αποκορύφωμα της ανευθυνότητας και «φτηνή χάρις».

Αξίζει να επισημανθεί ότι, σε όχι αμελητέο βαθμό, η μπαρτιανή Θεολογία επηρεάστηκε και από την

Ο Καρλ Μπαρτ στη διάρκεια θεολογικού συνεδρίου το 1956.

καντιανή αποδόμηση της παραδοσιακής μεταφυσικής. Βέβαια, ο Καντ αποτέλεσε τη φιλοσοφική μήτρα και της Φιλελεύθερης Θεολογίας, με κύρια όμως διαφορά ότι, για τους μεν φιλελεύθερους, η εμμεναιοκρατία του καντιανού κριτικισμού οδήγησε στην απόρριψη του υπερφυσικού στοιχείου της χριστιανικής πίστης (π.χ. άρνηση της «υψηλής» Χριστολογίας της Χαλκηδόνας, θαύματα κ.λπ.) και στην πρόκριση της Ηθικής ως μόνου επιτρεπτού πεδίου στοχαστικότητας για τους χριστιανούς (παροϊμώδης υπήρξε, λ.χ., η αποστροφή του Χάρνακ για τη θεολογική μεταφυσική, την οποία θεωρούσε συνώνυμη της αυθαίρετης μόλυνσης του χριστιανικού ευαγγελίου από την ελληνική φιλοσοφία²¹ και η αντ' αυτής προτίμησή του για την πρακτική θεολογία). Για τη Διαλεκτική Θεολογία του Μπαρτ, εξ αντιθέτου, η καντιανή υπονόμηση της μεταφυσικής οδήγησε στον υπερτονισμό της Θείας Αποκάλυψης ως αποκλειστικής μεθόδου προσεγγίσεως του Θεού, δεδομένης της ανικανότητας του ανθρώπινου νου να υπερβεί την ενδοκοσμική σφαίρα.

Από την πρώτη στιγμή της εμφάνισής της, η *Προς Ρωμαίους Επιστολή* προκάλεσε ιδιαίτερη αίσθηση με την προφητική της αιχμή και το προκλητικό της ιδίωμα, χαρακτηριστικά που θυμίζουν, στη σφοδρότητά τους, τον υποβλητικό μονόλογο του Ντομένικο, κινηματογραφικού ήρωα της *Νοσταλγίας*

του Αντρέι Ταρκόφσκι: οι χριστιανοί, όπως εκκωφαντικά αξιώνει ο Μπαρτ, πρέπει να ξαναπιάσουμε το νήμα από την αρχή, να επιστρέψουμε στο σημείο εκείνο που πήραμε λάθος στροφή. Ολάκερο το μήνυμα του βιβλίου είναι «η εκπεφρασμένη δυσφορία απέναντι στο εγχείρημα εξαπάτησης από αλήθειες δεύτερης και τρίτης κατηγορίας, που έτσι απομακρύνουν από την αλήθεια, η οποία υπαγορεύει το σταμάτημα κάθε προγενέστερης θεώρησης της ανθρώπινης ζωής, προκειμένου να εγγυηθεί το νέο ξεκίνημα».²² Για ποιο «νέο ξεκίνημα» κάνει λόγο ο ελβετός πάστορας και θεολόγος; Για μιαν επανεκκίνηση του φθίνοντος και νοθευμένου ευρωπαϊκού χριστιανισμού που θα μπορούσε να στηρίξει την ηθική ανοικοδόμηση της αμαρτωλής ηπείρου, της οποίας η μόνη πραγματική θρησκεία υπήρξε ο μηδενισμός, η λογική κατάληξη της θρησκευτικής σμίκρυνσης του Χριστού στα ανθρώπινα μέτρα και τις ποικίλες βλέψεις των οργανωμένων συμφερόντων. Στην πορεία, βέβαια, φάνηκαν και οι αδυναμίες της Διαλεκτικής Θεολογίας, ανάμεσα στις οποίες θα μπορούσαμε (και από τη σκοπιά της Ορθόδοξης Θεολογίας) να συγκαταλέξουμε την αδιόρατη και σταθερά υποβόσκουσα τάση του κινήματος προς τον *δοκητισμό*, την εξόφθαλμα ετεροβαρή δηλαδή έμφαση στη θεία φύση του Χριστού, σε βάρος πάντοτε της ανθρωπίνης, καθώς και έναν ιδιό-

τυπο, υφέροντα *μονοθελητισμό*. Ας δούμε τις αδυναμίες αυτές αναλυτικότερα.

Β) Ο θεολογικός αντι-διανοουμενισμός του Μπαρτ – και ο περί δογματισμού ψόγος της «θύραθεν» διάνοησης

Η μανιώδης εμμονή του Μπαρτ να αποκαθάρει τον κηρυγματικό λόγο από κάθε ίχνος ανθρώπινης προοπτικής και συναφειακής ερμηνείας – μια εμμονή που αγγίζει την απόλυτη καταδίκη του νοητικού στοχασμού ως κεφαλαιώδους συστατικού μιας έλλογης πίστης – φαίνεται να οδηγεί μοιραία σε μια στάση παθητικότητας και μεμψιμοιρίας, όπου τα πάντα εξαρτώνται από την ανεξιχνίαστη βούληση ενός απόμακρου υπερβατικού Θεού, με αναπότρεπτη απόληξη τον αφανισμό της ανθρώπινης προσωπικότητας, δηλαδή έναν νέο αντι-ουμανισμό: «Ουδέποτε απέκτησε ο άνθρωπος γνώση της θέσης του κτίστη και του *αιώνιου* νοήματος του κτίσματος παρά μόνο με την άρνηση του κτίσματος. Αυτό μας λέει η ιστορία»,²³ γράφει με αφοριστική κατηγορηματικότητα ο Μπαρτ. Δύσκολα θα μπορούσε να διαλεχθεί ένας τέτοιος ιδιότυπος μονοφυσισμός με τη νεο-πατερική, π.χ., σύνθεση της έννοιας του προσώπου, η οποία αναγνωρίζει το ανεξάλειπτο του θείου «κατ' εικόνα» στον άνθρωπο, συνεπώς και τη δυνατότητα του ανθρώπου να αποκριθεί *δημιουργικά* στο Ευαγγέλιο, στην κλήση που του απευθύνει ο Θεός ως «Πρόσωπο σε πρόσωπο», παρά την παρουσία της αμαρτίας και του κακού στην Ιστορία. Το κυριότερο πρόβλημα, όμως, από μια τέτοια φιλοσοφικά «αποστειρωμένη» προσέγγιση του λόγου του Θεού που ερείδεται στην πούρα, αδιαμεσολάβητη Αποκάλυψη,²⁴ είναι η εδραίωση ενός επικίνδυνου αντι-διανοουμενισμού που αχρηστεύει τη θεολογία ως περιττή και –ακόμη χειρότερα– ως επιβλαβή ενασχόληση, ευεπίφορη στην ειδωλολατρία. Η αντι-στοχαστικότητα που διέπει το έργο του Μπαρτ κρίνεται θεολογικά επιβλαβής και ανορθόδοξη, στο μέτρο που υποθάλλει έναν ανεπίγνωστο μονοθελητισμό (ήγουν, την κατάρνηση της ανθρώπινης σκέψης) και παραγνωρίζει το γεγονός ότι η θεολογική μεταφυσική, ακόμη και στις πιο φλύαρες εκδοχές της, είναι στην πραγματικότητα ευλογία, καθώς αποτελεί, δυνητικά έστω, τη μόνη δυνατότητα *αυτο-*